

Q. D. B. V. ~~XXXV.~~

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE REGIO

FRIDERICO AVGVSTO,

POSITIONES QVASDAM

DE

FINE, MEDIIS, ET
SPECIATIM SIGNO,

ex

METAPHYS. DIVINA

PRAESIDE

GEORG. FRID. SCHROEERO,
SS. Theol. Doct. Prof. Publ. & Elect.
Alumn. Ephoro,

publice defendet

Ad Diem

Jul. c13 13 CCXVII.

M. HERMANNUS BORDEWISCH,
Gedanensis.

VITEMBERGAE AD ALBIM

PRELO SCHROEDERIANO ACAD. TYP.

~~82.~~

~~84.~~

Coll. diss. A
108, 46

a. CVIII. 46.

RECTOR MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCE REGI
FRIDERICO AVGVSTO
POSITIONES
DE
FINE, MEDIS, ET
SPECIATIM SIGNO,
METAPHYS. DIVINA

GEORG. ERIB. ROGERO,
SS. Theol. Doct. P. O. & B. C. B.
Alumn. Episcopi
publice defendet
M. HERMANNUS BORDENWISCH,
Gedantur.

PRELO SCHROEDERIANO ACAD. TYB.
LITHEOGRAPHIAE AD ALIAM

Theſ. I.
Doctrina de finis intentione,
conſequutione & diſiſione
valde utilis eſt Theologo.

ENDESS.

§. 1.

REformati, qui dicuntur Supralapſa-
rii, ſtatuunt, Deum primo decreviſſe repro-
bationem, & deinceps creationem, cujus finem,
quem dicunt condemnationem, ultimū putant
eſſe in executione, & idcirco primum in inten-
tione. Reprobatio, voluntatis DEI conſequen-
tis actus, non poteſt in intentione eſſe prior in-
credulitate, quam neceſſario ſupponit, finali,
quae cauſa ſua deficiente, homine nimirum à
Deo condito, eſt poſterior. Recte dicit *Seldius, in
Topica Calviniana, loc. 5. claſ. 1. regul. 1. §. 333.*
Deo immutabili, ſanctiſſimo, juſtiſſimo & ve-
raciſſimo nullum decretum, ſive intentio, vel
decreti executio tribuenda eſt, niſi quae con-
ſentanea eſt abſolutiſſimae ejus immutabilitati.
Si Deus reprobationis decrevit media, decrevit
quoque incredulitatem, quod cum Sanctitate
Dei pugnare, probarunt Auctores, quos allega-
vit *Seldius.*

§. 2. Cauſa non ſemper conſequi-
tur finem, cujus conſequendi gratia operatur.
Deus toti mundo dedit ſuum Filium, ut cre-
derent omnes, & Deus vocat omnes, ut gallinae
inſtar omnes & ſingulos congregaret; tene-
brae autem non capiunt lucem, ac Judaei ſper-
nunt

A

nunt

nunt mundi Redemptorem. Omnibus vero, in aeterno decreto, & in ipsa creatione, intendisse Deum finem sub conditione obedientiae, quam non praestituri erant, à Deo alienum esse, putat *Wendelinus, Exercit. 24. p. 5.* quia sapientiae ejus adversatur & potentiae, frustrari suo fine, quodcunque tandem impedimentum externum interveniat. Hinc ex defectu, ait, omniscientiae & omnipotentiae homines saepe finem intendunt conditionalem, quem non intenderent, si de futuris eventibus certi essent, eosque in sua potestate haberent. Deus creavit primum hominem cum imagine divina, quam salvam integramque conservare, & ad posteros propagare debuit, neminem autem eo creavit fine, ut condemnaretur. Fine frustrari propter defectum, speciatim ob impotentiam & ignorantiam, non convenit causae perfectissimae; at ideo frustrari fine, quia malitia hominum voluntati Dei resistibili repugnat, & misericordiae divinae, perfectioni simpliciter tali, cujus gloriam vita aeterna, voluntatis antecedentis finis, à Deo intenta, amplificat, obicem ponit, causae absolute perfectae non repugnat.

§. 3. In fine cujus reperiuntur duo, quorum gratia causa operatur, unum est res, quae finis objectivus, à *Thoma* finis cujus, & à *Comptono* finis qui, nominatur; alterum est finis formalis, estque operatio circa finem objectivum, sive circa suum objectum, vid. *Musaeus cap. 2. Introduct. in Theol. §. 7. p. 33.* quam
causa

causa sua actione intendit, vocaturque à *Thoma* aliisque, finis quo. Domus est finis architecti objectivus, & fruitio ejus finis formalis. Finis cuius Theologiae objectivus (non finis cui,) est Deus, & formalis est Dei visio, quam *Arriaga, disp. 8. & physica p. 414.* minus recte dicit finem qui, & unionem visionis istius cum intellectu finem quo, quia illa unio est id, quo possidetur ipsa visio, quae ab isto finis dicitur qui. Non enim visio unitur cum intellectu, sed objectum, quod videtur, & unio cum intellectu ingreditur visionem mentis. Visio non est res, sed actus circa rem. Nobiscum sentit *Comptonus, p. 295.* quod finis qui beatorum sit Deus, & finis quo sit visio beata, per quam beati possident Deum.

§. 4. Operationis causalis, sive sit naturalis, sive praeternaturalis, sive supernaturalis, speciatim vel physica, vel moralis, terminus est consequutio rei, quae vel est rei non existentis productio, cujus causa finis vocatur producendus, domus nempe, finis architecti objectivus, est res ab illo producenda; operatio Scripturae est propter fidem, quam efficit, producendam; vel est rei existentis acquisitio, aut ejus applicatio, cujus respectu, finis dicitur obtinendus; iustitia nempe, Christi merito comparata, & justificandis applicanda, est Verbi ac Baptismi finis obtinendus; vel est rei acquisitae ac possessae conservatio, cujus causa finis nominatur conservandus, quem *Rudrauff. p. 470. Instit. Metaph.* qua esse continuum finem vo-

eat faciendum. Quia continuatio non
gignit novam essentiam, sed conservat pro-
ductam, rectius statuit Musaeus, quod fini
obtinendo & efficiendo addendus sit conser-
vandus. Petimus à Deo, fidei, quam be-
nigne nobis concessit, conservationem; utimur
eibo & potu, ut vitam nostram salvam inte-
gramque conservemus.

§. 5. Finis operantis & ope-
ris est finis aut causae, quae opus efficit, aut
causae, quae opere utitur, respectu ejus est
bonum, quatenus est ratio, ut se efficiendi gra-
tia causa operetur. Deus ministerium instituit,
ecclesiasticum, cujus finis exponitur his
Christi verbis: Docete, baptizate, Matth. 28.
Respectu istius est bonum respectivum,
quatenus est ratio, ut se consequendi gratia
causa opus illud obtineat, eoque utatur. Ad-
discit Theologiae Cultor Theologiam, ejusque
habitu acquisito ita utitur, ut hominem pecca-
torem ad Deum adducat. Hic finis est ope-
ris Theologiae, quia finis est Theologiae au-
toris, & finis est ejus, qui per Theologiam
agit, hominemque convertit. Hic finis est
1. supernaturalis, rei nempe supernaturalis fi-
nis. Scripturae scilicet Sacrae, operis Spiritus
S. finis supernaturalis 2. naturalis e. gr.
Officium, Ars, habitus & aliae res naturales.
Deus ordinavit Magistratū, ut malos coerceret,
& bonos praemio remuneraret; creavit solem
ut terram suo splendore collustraret, diem-
que constitueret, & Medicinam paravit, ut &
fani-

sanitatem hominum conservaret integram, & amissam restauraret. 3. praeternaturalis. Abutitur enim saepe causa deficiens opere, ac, praeter naturae ordinem id tractat, ut finem, quem ejus non intendit auctor, consequatur. Diabolus, magiae auctor primus, & homines, causae ejus secundae, abutuntur rebus naturalibus, ut noceant aliis, ac Dei imminuant gloriam. Dividitur operis & operantis finis supernaturalis, naturalis & praeternaturalis in finem α) internum, qui est bonum, in facultate operis, quod ejus est causa, ita positum, ut operantem vera operis tractatione illud consequi oporteat. Operatio Theologica, a Paulo 2. Timoth. 3. explicata, est in potestate Theologiae, quae a Deo propter istam operationem obtinendam constituta est, & qui Theologia recte utitur, obtinet illum à Deo ordinatum finem; Rex, qui suo officio recte fungitur, potest subditos regere ac gubernare, & homo, qui oculum, bene dispositum, recte applicat objecto, potest videre. Id igitur, quod operis actus est formalis, est ejus causae ac operantis finis. β) externum, estque bonum, per finem operis internum obtinendum, non autem in potestate ejus ita positum, ut operans, sine interno applicato, semper illud consequatur. Fidem & beatitudinem non semper confert auditoribus Theologi operatio, ac Medicina non restaurat semper aegrotum, cujus causa inventa est, sanitatem.

§. 6. Finis, tam operis, quam operantis,

A 3

rantis,

antis, est vel naturalis, Bonum nempe, quatenus est ratio, ut operis natura per se sit causa se consequendi, & operans secundum naturalem operis conditionem operetur. Scripturae convenit Sacrae propter finem naturalem fidem gignere, hominesque salvare, & soli noctem à die distingvere. Finis arbitrarius autem est bonum, cujus consequendi ratio non est operis natura, sed operantis intentio. Theologiae polemicae finis non est humana, quam tamen multi intendunt Theologi, gloria. Deus dedit Mosis ideo baculum, ut esset miracula edendi medium, qui baculi finis non erat naturalis, sed arbitrarius.

§. 7. *Finis & operis & operantis* vel est operatio, vel res producenda; vel operatio & res producenda simul Finis, cujus causa Deus nobis sensus concessit, est actio, quae fit per sensus. Verbi divini, hominē illuminantis, finis sunt divina intelligentia, fides & salus aeterna; & finis Dei, ad orationem sacram Theologi concurrentis, sunt collustratio auditoris & illae res, quae collustrationē consequuntur spiritualementem.

§. 8. *Finis vel est per se*, quia Donato & aliis directus quoque dicitur, estque aut operis, quod per se, vel natura sua, est ratio, ut se consequendi gratia causa operetur; aut operantis, estque bonum quatenus est ratio, ut se consequendi gratia causa per se sua actione intendat; aut utriusque, nempe bonum, quatenus per se est ratio, ut sui consecutionem causa per se & directe intendat, ejusque gratia operetur.

Finis

Finis per se Dei, creaturam conservantis, est e-
jus continuatio; Theologiae finis per se est
hominis peccatoris ad Deum perductio, &
Medicinae sanitas; vel est finis per accidens, qui
à quibusdam finis nominatur indirectus, estque
bonum, quatenus est ratio, ut sui consequuti-
onem causa per accidens & indirecte intendat,
& ejus gratia operetur, *Rudrauffius in Iustit. Me-
taph.* dividit finem per se in finem per se rati-
one finis & in finem per se ratione mediorum.
Non approbo divisionem, non media, sed finem
explicaturus. *Bayerus, in Compend. Theol. c. 1.
prolegom. §. 4.* statuit, finem Theologiae natura-
lis esse ultimum hominis beatitudinem, & red-
dere hominem inexcusabilem, eundemque
paulatim manuducere ad Theologiam spiritu-
alem esse finem per accidens, *Quenstedius au-
tem, & alij, dicunt, Finem Theologiae naturalis
per se intentum, & proprie esse manuductio-
nem ad ulteriorem Dei cognitionem, & ad in-
quirendum de coetu vero Act. 17, 27. finem
autem accidentarium esse ἀναπολόγησιν Rom.
1, 20.* Non vero omne, quod rei accidit, est
finis ejus per accidens. Theologia naturalis
vel consideratur ut accidens, primo homini
concreatum, cujus finis per se ultimus ho-
minum fuit beatitudo, vel spectatur ut acci-
dens congenitum, cujus finis per se recte ex-
ponitur à *Quenstedio & aliis.* Theologiae,
optima primitivae parte amissa, convenit per
se naturalis ad ulteriorem Dei cognitionem
manuductio. Unus semper est operantis e-
jusque

jusque

jusque operationis finis, & unus est operantis & operis finis per se, ordinate de jure & ex natura rei. Propter bonum enim, quod finis est, consequendum operatur causa. Hinc si alius finis est operantis, & alius operationis, quidam finis est vel sine operatione, vel sine operante. Hinc unus est Dei vocantis & vocationis finis. *In vocatione evangelica, ait Turretinus, part. 2. Theol. Elenct. loc. 15. q. 2. p. 549. finis Dei est salus hominis, quia natura sua eo tendit, ut per fidem & poenitentiam ad salutem deducatur, sed non statim respectu omnium vocatorum est finis Dei, sed tantum eorum, quibus Deus fidem & salutem dare decrevit. Maresius, in notis ad Distinct. Castanaei p. 96. Finis operis, ait, in Evangelii praeconio ad homines est conversio & salus auditorum, finis operantis est ut plurimum redargutio & inexcusabilitas reproborum. Si vocationis, non autem Dei finis est salus omnium auditorum, est ista finis, quia finis nominatur, & non est finis, quia non est Dei vocantis finis. Unus est causae operis efficientis & operis finis per se. Causa operis efficiens intendit sua actione ejus naturam. Igitur intendit quoque finem ex natura & per se operi convenientem. Alius vero, ait Retorfort, in disput. de Provid. divin. c. 18. assert. 4. p. 215. est finis naturae creatae, seu opificii, & alius est finis Dei creantis. Sic finis naturae & creationis est, ut omne animal generet sibi simile, ignes tendant sursum, imbres terram foecundent, ferae homini inserviant; at vero in mul-*
tis

is individuus longe alius est Dei creanti finis. Deus enim in quibusdam intendit, ut monstra generentur, ut ignis deorsum ad consumendos sodomitas tendat, imbres sata putredine exedant, leones devorent peccatores, & à Daniele devorando etiam famelici abstineant; sed finis humani generis conditi, nempe finis operis quem postulat natura opificii, rationalis creaturae est, ut homines Deo inservirent, & cum eo in aeternum beati viverent, at is non est finis Dei, qui hominem labi permisit, & quidem ex aeterno suo decreto, & nonnullos finaliter deficere à Deo: quia Filii sui incarnationem & declarationem justitiae suae, fines longe eminentissimos, decrevit & intendit. R. 1. Finis per se animalis est generare animal, monstri vero, qua talis, productio est ejus, natura tantum errante, & Deo permittente, finis per accidens. 2.) Ignis pro diverso causarum motu modo ascendit, modo descendit. Ascendit ignis in culina, & fulgur descendit. Unus est finis per se ignis ascendentis & Dei concurrentis, & unus fuit fulguris, ignis descendentis ac Dei sodomitas perdentis finis; disputatur vero de diverso Dei & creaturae fine. 3. Imbres foecundant per se terram, cui putredo convenit per accidens. 4. Inserviunt bruta hominibus vi legis divinae positivae; quando autem damna illis inferunt, causa illorum nec est creatio nec finis creatoris, sed peccatum, quod dominii vim infregit, ac justitia Dei punitiva. A

B

Danie-

Daniele abstinuerunt leones, qui cum fame conflictati sunt, non secundum ordinarium naturae cursum, sed absoluta Dei virtute coacti. Falsam Retorfortis opinionem de absoluto decreto, electionis & reprobationis causa, de permissione activa, & de iustitiae divinae declaratione; refutarunt argumentis Theologi. *Qui sylvam, ait Maresius, conserit, intendit illius excisionem cum tempore, arbores tamen non crescunt eo sine, ut excidantur.* R. Unus est causae, arborem plantantis, & arboris finis per se et ex sua natura; combustio certarum arborum est finis plantantis ultimus per se, qui arbori convenit per accidens. *Lex moralis, ait Maccovius, in Loc. commun. c. 31. p. 94. alium habet finem in statu integritatis, alium in statu lapsus. In statu integritatis finis legis moralis erat obedientia, ut ex ea, praestanti eam, vita aeterna obtingeret, at in statu lapsus finis ejus est vel universalis & ratione hominum, ut scilicet omne os obstruatur &c. Rom. 3, 19. vel specialis ratione electorum, ut ipsis fiat paedagogus ad Christum.* Resp. Finis legis in statu innocentiae est legis & Auctoris ipsius finis per se, peccatoris vero ad Christum adductio, quae lege fit morali, quam voluntas Dei antecedens ordinavit, planeque aequalis est, convenit post lapsum legi per accidens. Quod Evangelium odor mortis sit illis, qui pereunt, per accidens ratione evangelii, non ratione ejus, cujus opus est Evangelium, & quod Christus sit lapis of-
fendi-

fendiculi per accidens ratione sui, quatenus est Mediator, ac per se, ratione ejus, qui destinavit ipsum in hoc, unde dicatur positus in ruinam multorum, ut statuit *Maccovius*, in *Metaph.* negavit recte *Calovius*, in *Metaph. divir. πρὸς μ. 10. de causa & causato.* probavitque rationibus, quod *Maccovius*, & reliqui Deum pro causa & auctore peccati habeant. Est alius saepe finis de facto causae, quae utitur opere, & alius operis de jure. Finis Theologiae cultorum saepe non est perductio hominis peccatoris ad Deum, quae finis per se est Theologiae. Disputatur de fine, operi & operanti communi, non proprio. Hinc recte dicit *Clericus*, c. *XI. Catalog. §. 3.* finem musici esse lucrum, non Musicae. Nam hic finis est proprius Musici. Ut sono animum recreare intendit Musica: ita ordinate idem quoque vult Musicus. Sic unus artis & artificis finis est. Cum opus finem ex sua natura intendit totum, operans inordinate ejus vult partem. Congregationis Christianorum in templo finis est Dei cultus, multi autem, speciatim Fanatici spernunt fidem & intendunt unice Dei amorem.

§. 9. Finis vel est proximus, Bonum nempe, quatenus est ratio, ut se consequendi gratia causa, nullo alio interveniente fine, operetur. Ejusmodi finis est internus, & intermedius proximus, E. gr. Logicae finis proximus est mentis per notiones logicas directio;

Baptismi est regeneratio, & Fidei justificatio, non sanctificatio; vel finis est remotus, bonum, quatenus est ratio, ut se consequendi gratia causa, acquisito alio fine, operetur. Ejusmodi est finis artium externus, intermedius remotus & ultimus. Sic fines sunt remoti, nempe Logicae melior veritatis perceptio; Verbi divini, justificatio, (sequitur enim illuminationem,) vita aeterna & Dei Gloria. Errant, qui finem Verbi divini proximum putant voluntatis esse emendationem. Emendatio enim voluntatis supponit justificationem, & haec fidem, fides vero regenerationem. Hinc verbi divini actio, qua emendatur voluntas, fit alio fine acquisito.

§. 10. Finis vel est intermedius, qui est bonum, quod sua bonitate ita est ratio, ut se consequendi gratia causa, antequam ultimum consequatur finem, operetur. Est que duplex 1) intermedius ratione ordinis tantum. Ejusmodi finis Theologiae est sanctimonia vitae, quae ordine vita aeterna prior est. Quidam vocant hunc finem non causalem, siquidem nulla vitae aeternae causa est 2) intermedius & ordine, & ratione causalis influxus, qui hujus gratia causalis & subordinatus recte nominatur, estque bonum, quod bonitate sua est ratio, ut & se, & sua operatione ultimum finem consequendi gratia causa operetur. Causalis Theologiae finis intermedius est fides, quae relative justificat & salvat. Fidei hujus naturam exponit Johannes c. 20. Haec scripta sunt, ait Apo-

Apo-

Apostolus, hoc est, causa egit. Finem operationis causae indicat his verbis: ut credatis; influxum ejus causalem in finem ultimum probat his verbis: Et credentes vitam aeternam habeatis. Unius rei possunt esse fines plures intermedii, seu minus principales, subordinati & per accidens. Uel est ultimus, bonum nempe, quatenus est ratio, ut se, obtento fine intermedio, ad nullum alium finem ordinatum, consequendi gratia causa ultimato operetur. Hic finis est duplex, 1. in certo actionum genere ultimus. Sine causa negat *Maresius, innotis ad distinct. Castanaei* finis ultimi divisionem. Nam vita aeterna est finis Theologiae ultimus secundum quid. Visionem primi entis vocat finem cujushbet substantiae spiritualis ultimum *Thomas Anglicus, in Euclid. Metaph. Stoeckheid. l. propos. 31. & sentit, totam dispositionem naturae esse intrinsece ordinatam ad hoc, ut spiritus concupiscat visionem primi entis; nemini vero ex natura innotescit futura electorum visio.* Per scripturam enim ultimo confert Deus homini vitam aeternam, 2. absolute & respectu omnium actionum ultimus, estque Dei gloria. Scholastici putant, esse Deum, *Vid. Thomas, Part. I. q. 44. artic. 4. Amicus, tom. 3. curs. Theol. disput. 2. sect. I. p. 13. Suarez, disput. 24. Metaph. p. 559. & alii, qui Deum vocant finem ultimum materialiter, vid. Gibbon. de Burgo in prim. 2. Thom. disput. 3. dub. 2. p. 32. Banaventura Baro vero Apolog. in*

l. 2. Physic. special. 7. act. 3. p. 217. negat, Deum esse proprie causam finalem, & statuit, Dei gloriam esse Dei & hominum finem. Est Deus finis ultimus objectivus absolute vero ultimus finis, cujus causa & Deus operatur, & creaturae omnes operari debent, est Dei gloria. Deus absolute perfectus non indiget nostris laudibus, fuit autem Dei gloria finis mundi, à Deo conditi. Finem decreti de mundo condendo negat Sturmius, qui, Gottf ait, *l. Cit. p. 80.* hat nach seinem blossen Wohlgefallen beschlossen die Welt und den Menschen zu schaffen, statuitque finem rerum creatarum, non tam sui, quam creaturarum causa, eumque dixit agnitionem & laudem Dei. A *Sturmio* dissentio ideo, quia & decreti divini illa est ratio, quae est operum divinorum finalis, & Deus potissimum suam amat Majestatem, hujusque necessario vult laudem. Finem universi corporei esse animas separatas, ex corporibus emergentes & causatas, arbitratur *Thomas Anglus, Stoebeid. propos. 13. p. 185.* quia motus ipsorum non sint creabiles propter se, & per consequens non sint propter se. Ut procul dubio illi Spiritus animae sunt hominum: ita negatur recte, quod ex corporibus emergant, si hoc verbum educationem ex materia significat, esset mundus, si Deus nullas animas effecisset, rationalis, ac motus corporum esset propter animas separatas. Improbanda quoque haec Thomae Angli est
sensus

sententia: *Mundus non est conditus propter eos Spiritus, qui sine concursu corporum à Deo sunt conditi.* Animam enim Adami, immediate à Deo conditam, finem fuisse corporis à Deo compositi, nequit negari. Fine ultimo complete acquisito cessat actio, qua iste finis vel erat efficiendus, vel obtinendus, non autem cessat actio, qua vel iste conservatur, vel novus finis acquiritur. Vide Donati regulas, speciat. 29. Quando homo vitam aeternam consequutus est, cessat omnis Spiritus S., qua salvat istum, operatio; sed non cessat in regno Gratiae, ubi propter aliorum salutem continuatur, ejus actio.

§. II. *Finis vel est principalis, bonum scilicet, quatenus est ratio, ut consequendi gratia causa πρώτως, seu primario, operetur, vel minus principalis, qui est bonum, quatenus est ratio, ut causa se consequendi gratia secundario operetur.* Finis principalis Gratiae divinae est vita aeterna, principalior Dei gloria, minus principalis sunt fines secundarii speciatim Diaboli, hominum inimici, confusio. Exponitur finis natura & de jure principalis, & minus principalis, qui finis est ordinatus, de facto saepe finis est ex intentione causae principalis, qui de jure debet esse minus principalis, quandoque nullus, qui finis est inordinatus. Multi tractant primo Theologiam, non ut hominem peccatorem ad Deum adducant, sed ut se con-

ser-

servent. Non pauci Doctores componunt libros, non ut veritatem ac pietatem alios doceant, sed ut famam augeant. Dividitur quoque finis in adaequatum, seu totalem, estque bonum, quod ita est ratio, ut causa propter illud totum consequendum operetur; & in inadaequatum, estque bonum, quod ita est ratio, ut causa propter partem ejus consequendam operetur. Finis adaequatus Scripturae exponitur 2. Timoth. 3, multi vero intendunt sua operatione tantum partem theticam, & nonnulli partem aliam.

§. 12. Causa, quae serio vult finem, vult etiam de jure media, quae per se ac ordinarie ad finem consequendum faciunt. Alias idem simul vellet causa, & non vellet. Deus vult serio omnium hominum salutem, Matth. 23, 27. ideo ordinavit Gratia Dei universalis media salvandi universalis. Hoc recte opponitur Hypotheticis, qui Gratiam Dei universalem sub conditione impossibili statuunt. Christus est mortuus pro omnibus hominibus, & vocatio Spiritus S. est universalis. Multi saepe volunt, vel non serio theologiae habitum, ac negligunt media, quibus iste comparatur; vel volunt media, aut non ordinaria, immediatam scilicet inspirationem, aut quae non faciunt ad finem obtinendum, five non sunt proportionata. Veram Theologiam sibi non comparant Fanatici, qui respiciunt libros & doctores, atque ex se sapient-

enti-

entiam divinam petere conantur, item qui ex adversariorum libris prima fidei dogmata addiscere student. Vera, de fine & mediis, sententia, opponitur recte fini creationis morali, quem *Retorfort in disputat. de divina Provident. p. 215.* in se moralem obligationem ad officium, à nobis praestandum, continere, ac à fine physico, à Deo nempe, ut iste loquitur, per gratiam efficacem efficiendo, differre putavit. Nam si finis creationis moralis requirit, ut Deo inserviamus, ac vitam aeternam consequamur, non potest ista obligatio esse sine mediis, ad consequendum finem necessariis, ac à gratia Dei efficace ordinatis.

§. 13. *Medium, generatim sic dictum*, est omne id, quo res finem suum consequitur. Usus nominis medii varius & multiplex exponitur p. 637. nunc consideramus medium, quatenus est id, quo res finem suum consequitur. Hinc ad medium requiritur 1. ut sit possibile in se, & ratione acquisitionis, alias non potest illo obtineri finis. Est autem aliquod vel in se impossibile, sive ut sit, sive ut in certo subjecto sit. Sic lapis non potest rerum divinarum intelligentiam consequi, quia medium, nempe intellectus, ipsi nequit convenire; vel est impossibile per accidens: ita obedientia, quam Deo debemus, non est, imagine amissa, possibile vitam aeternam acquirendi medium. 2. Ut sit proportionatum, ut illo finis possit obtineri. Ejusmodi proportio est aut naturalis, & haec

C

vel

vel originalis, sic oculus est medium proportionatum, quo animus format conceptum arboris objectivum; vel accessoria, speciatim artificialis, qua omnia instrumenta, arte facta, habent proportionem ad finem consequendum; aut est supernaturalis. E. gr. Sacramenta sunt media salutis, quorum proportio non est naturalis, sed supernaturalis. Signum proportionatum est vel adaequatum, quod nempe ad finem consequendum sufficit solum, serra scilicet est medium proportionatum ac adaequatum fabri lignarii, quo scindit & dividit ligna; vel est inadaequatum, quod quidem proportionatum est, at solum ad finem consequendum non sufficit. Securis est medium architecti proportionatum inadaequatum, quia sola ad totum aedificium conficiendum non sufficit. Medii, qua talibus, seu quatenus ad finem obtinendum ordinata sunt, est finis primarius, cujus causa illa appetuntur, praestantior. *Vid. Slevogt. disput. p. 675. Pasch. Metaph. p. 406. & Veltheimii Metaph. axiom. p. 155.*

§. 14. Medium est 1. directivum, quod rem ita dirigit, ut finem suum feliciter consequatur, estque vel internum, quod in re est dirigenda, ut idea, secundum quam aliquid debet fieri; vel externum, quod extra rem, quae finem appetit, reperitur, ut signum, mensura, & norma, quae extra illam rem sunt posita. 2. Operativum, quo res, finis cupidissima,

ma,

ma, operatur, quod fit a) finem obtinendo, est-
 que vel exhibitivum, sive *δοτικόν*, quo res ob-
 tinenda alicui offertur, (Theologi dicunt media
δοτικά, Verbum & sacramenta) sive *ληπτικόν*,
 seu apprehensivum, quo res oblata apprehen-
 ditur. Hoc operatur aut absolute spectatum,
 actione propria, sic canis lingua sua attrahit ad
 se & apprehendit aquam; aut ut relativum, &
 operatur per relatum, quomodo fides est me-
 dium, quod relata meriti Christi actione justi-
 ficat. b) Finem efficiendo. Media operativa,
 & speciatim efficientia sunt instrumenta me-
 chanica. c) Finem conservando. Fides est
 medium, & Christum recipiens, & justificatio-
 nem conservans. 3. Nudum, de quo vide an-
 tecedentia. Media, quae Metaphysica speci-
 atim exponit, sunt Signum, Norma, & Men-
 sura.

Thef. II.

Signum est causae medium,
 potentiae ejus cognoscenti si-
 gnatum, causae finem,
 repraesentans.

Ἐκθεσις.

§. I. *σημείον*, seu signum, describi-
 tur, non quatenus est prodigium ac miracu-
 lum, vel verum Joh. 20, 30. vel apparens Matt.
 24, 24. vide *Flacii Clavem Scripturae*, pag.

C 2

986.

986. 5 pag. 1166. nec signum mathematicum, in
Zodiaco, sed illud, quod causae est medium.

§. 2. Conceptus signi communis
proximus non est 1. ens relativum, ut sentiunt
Ebelius, in Aphorism. metaph. p. 592. Rudrauf-
fius, in Institut. metaph. c. 8. p. 558. & caeteri,
quoniam relativum, cujus quasi species medi-
um est, non proxime, sed remote, naturam si-
gni ingreditur. 2. ens, quo *Velibemius, in Instit.*
metaph. c. 49. § 3. signum primum recte descri-
bi existimavit. Nam conceptus ille est latissi-
mus, & signa, quae laudatus Auctor vocat se-
cundaria, nempe tenebrae, quae vespertino
fiunt tempore, sunt signa noctis, ac media il-
lam & cognoscendi, ac distinguendi à lumine.
3. attributum entis disjunctum secundarium,
vid. *Paschae Metaph. ibetic. c. 21. p. 763.* Multa
dantur signa, quorum, quae talium, natura neque
causa virtualis, neque realis est. Non caret
signum omni conceptu communi. Hinc non
recte ita describitur: Signum est, quod po-
tentiae cognoscenti aliquid repraesentat.
Leg. Graffi Philosoph. primam, c. 24. sed 4. est
medium causae, quod signo, mensurae, normae
& aliis essentialiter convenit. Signum natura
medium esse, probat actio ejus formalis, quae
est signati repraesentatio. Hanc signi natu-
ram, quatenus generatim medium causae est,
exponit *Metaphysica*, & quatenus speciatim
medium est scibilia recte capiendi, explicat il-
lam *Gnostologia*. Ita debent exponi *P. II. c. 1. 1. b.*

1. ver-

7. verba ultima. Quod in actu exercito ad varias disciplinas spectare possit, exemplis probavit *Scheiblerus, lib. 1. Metaph. c. 24 p. 357.* Conceptus primo proprius consistit in repraesentatione signati, quatenus causae finis est. Hinc duo requirit signum, & respectum a) ad signatum. Ubi nulla signi a) signati est connexio, ibi nec datur signum, nec reperitur signatum. Nulla erat operum Magorum ac divinae potentiae connexio. Ideo non erant certa veri, quem Pharaon colebat, Dei argumenta, b) ad cognoscentem causae potentiam. Habet enim aptitudinem, qua potest capi, ac signatum cognoscenti facultati notum reddere. β) Repraesentationem signati, quam vocant potentialem, hoc est, vim & potentiam repraesentandi, ad signum constituendum sufficere putant *Ebelius, Rudrauffius, & reliqui.* Existimo, repraesentationem signi, qua talis, semper esse actu, perceptionem autem repraesentationis & cognitionem signati non esse semper actualem. Fumus repraesentat semper ignis naturam, quam neque signum attendat homo, qui dormit, neque signatum percipiat. Facultas cognoscendi, cui signum abstractum signatum repraesentat, est ab intellectu & sensu praecisa, & utriusque communis. Haec signi natura non potest in actu signato tractari, vel in Logica, *vid. Franc. Ouied. in curs. Philos. Controv. Logic. p. 111. Arriag. in curs. Philos. l. 6. disp. 13. p. 213. & alii.* Logica enim exponit tantum notiones secundas

Logicas, non media causarum, vel in Theologia, quod *Lombardum & Thomam* statuisse, sentit *Rudrauff. p. 559. Instit. metaph.* Scholastici loquuntur. non de natura signi abstracta, sed de signis determinatis, speciatim de Sacramento. Vid. *Thomas Part. 3. q. 60. p. 124. Vasquez. in Comment. in 3. part. Thomae tom. 2. disp. 128. p. 180.* et reliqui. Theologia explicat signa, quae speciatim ejus sunt media, & idcirco causae determinatae; vel in Gnostologia, quae tantum tradit signa, quibus homo unice utitur, ut illorum ope intelligat. Verum disciplina, quae causae abstractae finem exponit, tractat etiam in actu signato media, quibus quaelibet causa, virtute cognoscendi praedita, finem consequi conatur.

§. 3. Signum dividitur in 1. necessarium, quod medium est, quod non potest non signatum facultati repraesentare cognoscenti. Baptismus & Coena dominica repraesentant sua signata necessario, & fumus necessitate physica repraesentat cognoscenti ignem. 2. Contingens, quod signatum facultati cognoscenti potest etiam non repraesentare, estque signum, vel necessario nexu cum signato non copulatum, e. gr. externa pietas, signum fidei & justificationis, vel speciatim arbitrarium, quod libera voluntate constitutum est, ac vi ejus signatum repraesentat. Exempla sistunt signa divina, ut iris signum Gratiae & foederis; signa humana,

mana,

mana, speciatim ecclesiastica, ut faces arden-
tes, quibus in nonnullis locis Coenae, à Chri-
sto institutae, indicatur tempus; item civilia,
e.gr. testamentum, annulus aureus, traditus
foeminae, signum desponsationis, risus lacti-
tiae.

§. 4. Utrumque signum est 1. super-
naturale, quod medium est causae, quod ordi-
nem transcendit naturae, & signatū supernatu-
rale, causae finem, potentiae ejus repraesentat
cognoscenti. Ejusmodi signa sunt sacramen-
ta. 2. naturale, quod est medium causae, secun-
dum naturae ordinem, ac vi suae naturae,
signatum naturale facultati ejus repraesen-
tans cognoscenti. Ejusmodi signa sunt effectus,
antecedentia & consequentia, quae secundum
naturae fiunt ordinem. Sic fumus est signum
ignis, & caelum, nubibus tectum, est signum
pluviae. 3. praeternaturale, estque medium
causae, quod prater naturae ordinem signatum
praeternaturale potentiae ejus cognoscenti
repraesentat. Ejusmodi signa sunt morbo-
rum, quae attendunt Medici.

§. 5. Signum, in explicata inferio-
ra divisum, est I. Nudum, seu Theoreti-
cum, quod medium est, signatum poten-
tiae cognoscenti tantum repraesentans, est-
que vel materiale, seu mediatum, quod à facul-
tate cognoscente prius, qua tale, cognoscen-
dum est, antequam signatum, quod reprae-
sentat, cognoscatur. Nisi aurum metal-
lum

lum

lum purissimum mente percipiatur, non potest fidei natura, illo repraesentata, cognosci. Qui nescit insignia Regum ac Principum, ex istis non cognoscit exercitus, qui illis repraesentantur, distinctos ac determinatos; vel formale, & immediatum, quod, absque praevia sui notitia, ita repraesentat facultati cognoscenti immediate signatum, ut prima ejus operatione percipiatur. Ejusmodi signa sunt species intelligibiles, & sensibiles. Utrumque signum aut est infallibile, quod Graeci dicunt κριτήριον, τεκμήριον, & γνωρισμα, estque medium, quod signati repraesentatione certam ejus gignit notitiam. Hoc dividitur in divinum aut necessarium. Scriptura sacra est signum infallibile, (non tamen nudum,) quatenus gignit notitiam voluntatis beneplaciti certam & infallibilem, omniq; demonstratione majorem; aut probabile, quod sua repraesentatione notitiam gignit probabilem, estque signum contingens, quod non est divinum. Utrumque signum dividitur in 1. notificans, quod potentiae cognoscenti ignotum reddit notum, estque vel internum a) supernaturale, quod intrinsecus, & modo supernaturali aliquid revelat, ut sermo internus & divinus, item ideae ac figurae, divinitus in animis hominum formatae; b) naturale, ut idea, figura, conceptus, quorum causa est res finita & naturalis. c) praeternaturale, e. gr. imagines, figurae, a Diabolo intrinsecus in

in

in homine repraesentatae ; vel externum α)
supernaturale, quidam speciatim typi, figurae,
& reliqua. β) naturale, tam physicum, ut
vox, qua ignotum tantum manifestatur, tam
artificiale, figurae nimirum & imagines Æ-
gyptiorum, quibus alios Theologiam do-
cebant mysticam, γ) praeternaturale. Exem-
pla sistunt Theologi signa obsessionis corpo-
ralis. Vid. Kœnig. de illa obsessione §. 232. Si-
gnum notificans, tam internum, quam exter-
num, dividitur in a) demonstrativum, quod
praesentia potentiae cognoscenti sua reprae-
sentatione notificat. Motus, qui fit à Spiritu
S. internus est signum supernaturale internum,
& demonstrativum operationis Spiritus S. in-
ternae; columba erat olim signum externum,
quo Spiritus S. praesentia indicabatur Johanni,
Christo Baptismum conferenti, Matth. 3. Co-
rinthii, viva Pauli epistola, dicuntur à Theo-
doreto & Chrysofostomo signum officii e-
jus demonstrativum. Inspiratio linguarum
peregrinarum est signum internum praeterna-
turale, ex quo obsessus Diaboli cognoscit
praesentiam, & corpus spectri assumptum est
signum praesentiae ejus externum. Intelle-
ctio est signum internum demonstrativum, &
naturale animae, signum ejus externum est
disputatio. b) Prognosticum, quod est me-
dium, potentiae cognoscenti futurum, quod
repraesentat, notificans. Dicuntur typi vet.
Testam., quia signa fuerunt prognostica, um-
brae

D

brae

brae rerum futurarum, Coloss. 2, 17. Signa
judicii extremi, ac ultimi Christi adventus
prognostica, recenset Christus, Matth. 24. Si-
gna prognostica naturalia sunt signa futurae
sanitatis, futurae tempestatis, futurae erudi-
tionis, & reliqua. Praeternaturalia sunt signa
morborum, & futurae mortis. c) Memo-
rans, seu memorativum, quod est medium, sua
repraesentatione praeterita facultati cogno-
scenti notificans. Crux non erat tantum olim
signum notificans, ac speciatim demonstrati-
vum, quod indicabat Christianum, verum et-
iam memorans. Christiani enim, qui intu-
ebantur crucem, vocabant in memoriam Chri-
sti passionem, mortem, & redemptionem ge-
neris humani. Ejusmodi signa quoque sunt
mausolea, epitaphia, monumenta, nummi,
& alia, quae notas reddunt res praeteritas.
2. Commonefaciens, quod medium est, rem
cognitam in memoriam revocans, graece
μνημόσυνον. Ejusmodi signa erant olim fim-
briae legis memorativae. Vid. *Sigon. de Republ.*
Ebraeor. l. 5. c. 11. 3. Obsignans, quod est medi-
um, quo cognitum confirmatur, e. gr. sigillum,
graece *σφραγίς*, annulus aureus, sponsae datus,
signum militare, chirographum, quo debiti
notitia confirmatur. II. Practicum, medium
nempe, quod & signatum facultati cogno-
scenti repraesentat, & per se operatur. Si-
gnum, quod est practicum, differt à theore-
tico operatione, sibi per se conveniente. Oc-
casio;

casionaliter & per accidens operatur quando-
que signum theoreticum, non autem per se,
quod signi practici est officium.

§. 6. Signum practicum est 1. dire-
ctivum, 2. exhibitivum, graece μεταδοτικόν,
διαδοτικόν, & προσφερόμενον, 3. confirmati-
vum, & 4. speciatim effectivum.

§. 7. Signum directivum est medi-
um, quo causa, dum repraesentat signatum,
in operando dirigitur, ut signatum conse-
quatur. Estque signum 1. rei obtinendae.
Acus nautica non tantum repraesentat nautae
locum, in quo reperitur navis, verum etiam
dirigit totam in Oceano navigandi artem, ac
ducit nautam ad suum, quem petit, locum, &
stella, quam videbant Magi, repraesentabat
novum Judaeorum regem, & ducebat istos ad
regionem, & tandem ad domum, in qua na-
tus reperiebatur Messias, 2. rei efficiendae,
quam sibi similem repraesentat, estque exem-
plar, quod est signum à causa, signatum for-
mae istius, qua illud repraesentatur, simile
producente, imitandum. Exemplar vocant cau-
sam, & speciatim formam *Conimbricenses, l. 2.*
Physic. c. 7. q. 4. p. 249. Albertus, Ægidius, Ca-
jetanus, & alii, ab illis allegati; plurimi dicunt
illud causam efficientem, Alensis, Bonaventura,
Scotus, Hervaeus, citati à Suarezio, qui il-
lorum opinionem disp. 25. Sect. 2. n. 8. p. 572.
approbat, Veltbemi in Institut. Metaphys.
part. poster. c. 51. p. 1883. seq. & alii. Philippus

à *Sanct. Trinitate, prim. secund. Summae Philo-*
soph. q. 8. artic. 2. p. 493. arbitratur, causam
exemplarem pertinere vel ad causam efficien-
tem, vel ad finalem, vel formalem extrinse-
cam. Exemplar non est 1. rei forma, vel in-
terna, quia rei naturam non ingreditur. I-
dea, aedificii exemplar, mente concepta, non
ingreditur aedificii naturam; vel externa, ut
Rudrauffius in Instit. Metaph. c. 6. thes. 2. p. 516.
& Musaeus in Instit. Metaph. c. 23. §. 6. pag. 402.
(sed hic loquitur de forma improprie sic di-
cta) sentiunt. Nam forma externa est in re
ipsa, & speciatim ejus figura; exemplar au-
tem est realiter, & saepe localiter, à suo signato
separatum; Formae ad quam, (ad cujus, ut il-
lam verbis exposuit *Gonetus P. 1. Clyp. disp. 7.*
artic. 1. p. 362. similitudinem effectus produ-
citur) nullus inter causas datur locus. Non est
2. Materia, quia non est pars signati intrinseca,
quae formam recipit, ac illud constituit; non
3. finis. Non est bonum, quatenus est ratio,
ut se consequendi causa operetur, sed exem-
plar est medium, quo finem causa conse-
quitur. non 4. causa efficiens, quia effe-
ctum nec principaliter, nec minus prin-
cipaliter, vel immediate, vel mediate, pro-
ducit. *Conimbricenses*, exemplar rei for-
mam esse, probaturi, dicunt: (a) *Artifex re-*
spicit ad exemplar, illudque imitando exprimit,
atque ita exemplar eatenus causare dicitur,
qua-

qua-

quatenus passiva imitatione certam formam
indit rei, arte factae, illumque exemplaris in-
fluxum tribuunt causae formali extrinsecae.
Resp. Formam non imprimit exemplar, sed
causa efficiens, quae exemplar imitatur. b)
*Exemplar, objectiva forma, differt à forma se-
cundum specialem causandi modum. Forma
intelligibilis sua natura praeit causalitatem
formae informantis, & est prototypa ratio es-
sentiae rei, cuius exemplar est.* Resp. Forma
objectiva, quae non est forma informans, sed
tantum exemplar, dicitur improprie forma,
cui nec vera convenit causalitas, nec specialis
causalitatis modus. Forma intelligibilis, for-
mae informantis exemplar, est quidem illa
prior, non autem istius causa formalis. *Sua-
rezius*, & alii, qui exemplar causam efficien-
tem esse putant, tribuunt a) actionem exem-
plari, directionem nempe & determinatio-
nem agentis. Resp. Dirigit exemplar non
influxu causali, sed directione, quae à norma
fieri solet. Causa signati vel determinat se-
ipsam, ac sua sponte seligit exemplar, & se-
cundum ejus dispositionem & formam pro-
ducit illud, vel determinatur ab alia, à qua
dependet, causa, minime autem à virtute ex-
emplaris. β) *Exemplar est principium efficiendi.*
Resp. Non omne principium est causa; exem-
plar est principium, non autem causa efficiens.
γ) *Quomodo se habet forma physica ad ef-
fectum*

fectum naturalem ; ita se habet forma intelligibilis, qualis est exemplar, ad artefactum. Forma vero physica est causa effectus efficiens. E. forma intelligibilis est causa efficiens artefacti. Resp. Alia est ratio formae physicae, effectum producentis, & alia est conditio ideae, quae artefactum non efficit, sed est exemplar, quod imitatur artifex. d) Quomodo se habet sigillum ad figuram: ita se habet exemplar ad artefactum. Resp. Sigillum imprimit suam figuram materiae; exemplar autem non exprimit se. Voco exemplar signum, ideoque medium, minime autem causam. Exemplar, ut signum, respicit & causam efficientem, quae illud debet imitari, & signatum, cui est simile, sua forma repraesentat.

§. 8. Exemplar datur internum, quod signum est in facultate cognoscente intrinsecum & à causa, signatum istius formae, qua repraesentatur, simile producente, imitandum. Hoc exemplar non est signum nudum, seu theoreticum, sed, quia causa, quae signatum, illi simile, vult producere, istud imitatur, practicum. Exemplar, in facultate cognoscente formatum, non est conceptus objectivus, vel rei ejusdem, per artem efficiendae, ut Scotus, Durandus, Ockham, Gabriel, & alii, à Suarezio disp. 25. metaph. Sect. 1. p. 565. & à Ruizio l. cit. disp. 82. Sect. 1. p. 849. allegati, statuunt. Si enim conceptus objectivus

ctivus

ctivus esset exemplar, id, quod causa deberet imitari, non esset conceptus, qui rei cognoscendae unice esset medium, sed objectum, sive res, quae animo concipitur, qua nascitur idea, quam causa imitatur. Hinc causa, non tantum similem objecto effectum, sed idem quoque productura, aut intueretur rem, actu existentem, quae rei ejusdem qua identitatem efficiendae non potest esse signum. Esset enim alias res, quia existeret, & non esset, quia esset efficienda; aut deberet re dirigi absente, eamque imitari. Rem autem absentem absque idea non potest concipere causa finita, & quia ideam actione sua deberet exprimere, non esset conceptus rei efficiendae objectivus, sed formalis, seu idea, vel rei efficiendae, vel rei alterius, exemplar, ad cuius imitationem alia res facienda esset. Opinionem, quam oppugnamus, multos Pontificios amplecti, testatur *Suarez. l.c.* Exemplar intrinsecum non est extrinsecum, conceptus autem Petri objectivus picturae, quae repraesentat Petrum, non est exemplar, quia non conceptus, qui est medium Petrum repraesentandi, sed objectum, nempe Petrus, est exemplar, ideoque non intrinsecum, sed extrinsecum. Exemplar intrinsecum est rei conceptae idea, seu conceptus rei formalis, quem causa de re efficienda formavit. Auctores, qui hanc approbant sententiam, allegavit *Suarez l.c.* Ejusmodi idea est signum, quod in facultate

culta-

entate cognoscente est intrinsecus rei efficiendae simile, quod debet causa, quae rem illi ideae vult producere similem, imitari. Exemplar, proprie sic dictum, non est in Deo, qui sine ideis res comprehendit omnes, & absque forma, quae finitae cognoscendi facultatis norma est, operatur, effectusque producit. Hinc non approbo verba *Ruizii*, qui *Disput. 81. Sect. 3. de Scientia, Ideis, Veritate, ac Vita Dei, p. 846.* dicit: *Idea non est simpliciter requisita, ut sit speculativae cognitionis principium: est autem requisita, ut sit principium cognitionis practicae, quae possit opus dirigere ad imitationem ideae.* Nihil imperfecti in se continere putat *Gregorius de Valentia 1. quae. 15. artic. 1. p. 1.* his verbis explicatam: *Idea, inquit, potest dici ipsa rei faciendae cognitio, quatenus est rei faciendae conformis, atque adeo quodammodo similis secundum quendam hunc peculiarem ordinem ad rem.* Idea, si ipsa est cognitio, non est exemplar. Non enim cognitioni, quae actus est intellectus, conformis est res facienda, sed cognitionis objecto, vel rei cognitae ideae.

§ (O) §

Coll. diss. A. 108, msc. 46